

yuvilgan joyga “nukcha” oʻralib beriladi. Ana oʻsha joyda oʻlgan kishining yaqlaridan biri kirib suv qoʻyadi, olov yoqib suv isitadi. yetti kungacha shu xonaning chirogʻi yoniq turadi. Bur irim-sirimlarni qilishdan maqsad oʻlgan insonning ruhi shod boʻlsin deb qilinadi. Ayollar aza kiyimini 1yil boʻlganda yechishadi. Avvallari yillik yeti, toʻqqiz, oʻn bir oy toʻlganda qilinadigan boʻlsa, hozirda esh oy boʻlganda qilinadigan boʻlgan, ana oʻshanda ayollar aza kiyimlarini yechishadi.

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi keltirib oʻtilgan taʼziya marosimidagi urf-odat va anʼanalar negizida inson qadri, uni oxirgi manzilga ham eʼzoz, hurmat ila kuzatish yotadi. Oʻzbek xalqining motam marosimlarining turli odat va irimlar bilan boʻliqligii koʻpchiligi xotin-qizlar bilan bogʻliq. Marosimning oʻtkazish tartibi, har bir hududda yaqinini yoʻqotgan insonga oʻziga xos tarzda, taʼziya bildirish jarayoni bir-biriga yaqinligi va farqli jihatlari qadimda kekxa avlod vakillaridan oʻtib saqlangani va bugungi kunda islom dinida zid boʻlgan irimlar “xurofot” deb taʼqiqlanishlari bilan bir muncha odat va irimlari oʻtkazilmasligi ham mavjudligin koʻrsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O. Madayev Oʻzbek xalq ogʻzaki ijodi – T. Mumtoz soʻz. 2010.
2. T.Mirzayev, Sh.Turdimov, M.Joʻrayev, J.Eshonqulov, A.Tilavov. Oʻzbek folklori - T.Darslik. 2020.
3. O.Safarov. Folklor- bebaho xazina.Toshkent. Muharrir nashriyoti. 2010.
4. B.Sarimsoqov. Oʻzbek marosim folklori. Toshkent. Fan, 1986.

OʻQUVCHILARNING POTENSIALINI KENGAYTIRISHDA INDIVIDUAL YONDASHUVNING OʻRNI VA TAʼLIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI

Anvarova Saodat Sayfulla qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Boshlangʻich taʼlim fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola boshlangʻich taʼlimda oʻqituvchining oʻquvchilarga individual yondashuvi mavzusini yoritishga bagʻishlangan. Shuningdek, maqolada Individual taʼlim muhitini barpo etishda qoʻllaniluvchi metodlar ham koʻrib chiqildi.

Kalit soʻzlar: *zamonaviy texnologiya, individual ishlash, kognitiv faoliyat, diagnostika ishlari, “Kouching” metodikasi.*

Hozirgi rivojlangan texnologiyalar davrida taʼlim muassasalarida, xususan boshlangʻich sinflarda zamonaviy texnologiyalarni toʻgʻri qoʻllay olish, oʻquv jarayonini samarali tashkil etishda katta ahamiyat kasb etib kelmoqda. Bugungi kunda Respublikamizda taʼlim sohasiga qaratilgan eʼtibor va kiritilayotgan sarmoyalar bugungi kun oʻqituvchisi yelkasiga katta masʼuliyat yuklaydi va ulardan kasbiy intiluvchanlikni talab etadi. Xususan, millatimiz kelajagiga va uning ravnaqiga befarq boʻlmagan pedagoglar uchun bugun oʻsish, rivojlanish va oʻzini har jihatdan koʻrsata oladigan davrlar keldi. Oʻzbekiston Respublikasi prezidenti Sh. Mirziyoyevning Oliy Majlisga qilgan murojaatnomasida davlat rahbari birinchi navbatda, eʼtibor yangi Oʻzbekiston uchun eng katta investitsiya boʻlgan taʼlimni qoʻllab-quvvatlashga qaratilishini taʼkidladi. “Najot - taʼlimda, najot - tarbiyada, najot – bilimda, chunki, barcha ezgu maqsadlarga bilim va tarbiya tufayli erishiladi”, - deydi davlat rahbari[1].

Darsda oʻquvchilar bilan individual ishlash bilimlarni tekshirish va baholash jarayonida amalga oshiriladi. Bu, birinchi navbatda, past natijalarga erishgan maktab oʻquvchilari oʻrganayotgan materialni oʻzlashtirish uchun tez-tez sinovdan oʻtkazilishida namoyon boʻladi. Bu ularning muntazam mashgʻulotlarga borishini ragʻbatlantirish va tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish maqsadida amalga oshiriladi. Turli didaktik vazifalarni hal qilishda darsning barcha bosqichlarida individual ishlarni bajarish tavsiya etiladi: yangi bilimlarni oʻzlashtirish va ularni mustahkamlash, koʻnikma va koʻnikmalarni rivojlantirish va mustahkamlash, oʻrganilganlarni umumlashtirish va takrorlash, nazorat qilish, tadqiqot usulini oʻzlashtirish va hokazo. Ushbu shakl yangi materialni mustaqil oʻrganishda, ayniqsa uni uyda dastlabki oʻrganishda samarali qoʻllaniladi. Taʼlimning individuallashtirilgan shakli oʻquvchilarning mustaqil faoliyati uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ushbu shakl oʻquvchilarning materialni oʻzlashtirish sifatini tekshirish va mustaqil ishlash qobiliyatini aniqlash uchun har bir talaba oʻrganish imkoniyatlarini hisobga olgan holda muayyan vazifani bajaradigan va koʻpincha mashq qilinadigan ishlarni shunday tashkil qilishni oʻz ichiga oladi. Oʻqituvchi har bir mavzu boʻyicha talabalar oʻzlashtirishi kerak boʻlgan bilim va koʻnikmalarning taʼlim minimal roʻyxatini ishlab chiqishi, tekshirish va oʻzaro tekshirish uchun nazorat savollarini tanlashi kerak.

Dars mashgʻulotlarining jamoaviy tabiati oʻquvchilar oʻrtasida raqobatni keltirib chiqaradi, ularning bilim faolligini ragʻbatlantiradi, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, intizom, mehnatsevarlik, doʻstlik va boshqa axloqiy fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi. Biroq, dars mashgʻulotlari jamoaviy tarzda

o‘tkazilsa-da, ta’lim va kognitiv faoliyat va o‘quvchilar tomonidan bilimlarni o‘zlashtirish, ularning tafakkuri, xotirasi, aql-zakovati, qobiliyatlari, shuningdek, o‘rganish motivlari va munosabatlarining individual xususiyatlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu xususiyatlarni hisobga olish va dars mashg‘ulotlari jarayonida o‘quvchilar bilan individual ishlarni tashkil etish masalasi tug‘iladi[2].

Umumta’lim maktablarida sifatli ta’lim muhitini yaratishda individual yondashuv asosida ta’lim jarayonini tashkil etish zarurati ortmoqda. Individual yondashuv natijasida ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasiga erishiladi. Individual ta’lim muhitini yaratishda o‘quvchilar bilan sinf rahbari, psixolog, fan o‘qituvchilari va maktab jamoasi tomonidan olib borilgan diagnostika ishlari natijasida har bir o‘quvchining shaxsiy portfoliosi shakllantiriladi. Diagnostika jarayonida suhbat, savol-javob, kuzatish, analiz-sintez usullari asosida o‘quvchilarning bilish darajasi, qiziqishi, ijtimoiy ahvoli aniqlanadi. Diagnostika natijalariga ko‘ra faol o‘zlashtiruvchi, bo‘sh o‘zlashtiruvchi hamda oraliqdagi o‘quvchilar guruhlari shakllanadi. Dars jarayonida o‘zlashtira olmayotgan o‘quvchilar jamoaviy muhokama qilinishi, hamda ota-onasi oldida ma’suliyatsizlik va ishonchni oqlamaslik bilan bog‘liq vaziyatga duch kelishi o‘quvchida psixologik hurujlarni yuzaga keltiradi. Bunday jarayonlarda o‘quvchi darsdan sovrish, fanni o‘zlashtirmasligi, o‘qishga bo‘lgan qiziqishining pasayishi hamda boshqa salbiy illatlarga bo‘lgan qiziqishini ortishiga sabab bo‘ladi. Keng jamoatchilik fikrlari tahlil etilganda o‘quvchi shaxsini hurmat qilinmasligi, uning jamoa oldida salbiy illatlari va kamchiliklarini muhokama qilinishi suitsitni keltirib chiqargan sabablardan biri sifatida ko‘rsatilgan. Individual ta’lim – bu innovatsion o‘qitish usuli bo‘lib, bunda har bir o‘quvchi uchun maxsus ishlab chiqilgan o‘quv dasturi bo‘yicha dars mashg‘ulotlarida ishtirok etadi. Dars davomida ular sinfdoshlari bilan birga dars jarayonida ishtirok etadi, lekin kun davomida o‘z vazifalarini bajarish uchun asosan yakkaxon ishlaydilar. Har bir dars, ular turli vazifalarni va har bir darsda shaxsiylashtirilgan o‘quv dasturlarini bajarishda, o‘qituvchi dars bermaydi, balki har bir o‘quvchi shaxsiy rivojlanishi uchun ko‘rsatmalarni taklif qiladi. Individual ta’lim birinchi navbatda o‘quvchi shaxsini, qadr-qimmatini ko‘tarishga xizmat qiladi. Individual ta’lim o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirishga, bilishga bo‘lgan qiziqishi va ishtiyoqini oshirishga, olgan bilimlarni kundalik hayotda qo‘llay olish ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi. Individual yondashuv o‘quvchiga qulay bo‘lgan ta’lim muhiti va ta’lim jarayonini tashkil etishga yordam beradi. O‘quvchi dars jaroyonida fanlarni o‘zlashtira olmasligi, o‘qituvchi tomonidan berilgan ma’lumotlarni qabul qila olmasligi yoki darslikdagi mavzularni tushuna olmasligidan noqulay vaziyatlarga tushishi, uning ruhiy olamiga katta ta’sir qiladi. Jamiyatda inson qadr qimmatini ta’minlanishi, bevosita ta’lim jarayonida

o‘quvchi shaxsini hurmat qilinishi, o‘quvchi qiziqishlarini qo‘llab quvatlanishi, o‘quvchi kamchiliklarini jamoaviy muhokama qilinmasligi natijasida shakllanadi.

Individual ta’lim muhitini yaratishda “Kouching” metodikasidan foydalanish yaxshi samara beradi. “Kouching” metodikasi maqsadni va unga erishishning optimal yo‘llarini aniqlaydi; o‘quvchining mustaqilligi va javobgarligini oshiradi; o‘z faoliyatidan qoniqa olish; samarali hamkorlikning yangi yo‘llarini topish; qiyin holatlarda muhim yechimni tez topish; individual maqsadlarni ta’lim muassasasi maqsadlari bilan moslashtirish; o‘z hayot tarzini boyitish; yangi imkoniyatlarni ochish; hayotni yangi produktiv shaxsiy munosabatlar bilan boyitish va boshqalarga yordam beradi [3]. Kouching - inglizchadan tarjima qilinganda “Mashq qildirmoq” so‘zini anglatadi. Ta’limda esa, o‘qituvchi bilan o‘quvchining samarali faoliyatiga imkoniyat yaratuvchi uzluksiz jarayonni nazarda tutadi. Kouching - bu muhim o‘quv maqsadiga erishish uchun o‘quvchiga individual konsultatsiya berish, uning ichki potensialini ochish, zarur qobiliyat va ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, natija olish uchun ilg‘or strategiyalarni o‘zlashtirishdir. Kouching maqsadi – nimagadir o‘qitish emas, balki o‘quvchining zarur bilim va tajribani egallashi uchun o‘zini-o‘zi o‘qitishga sharoit yaratishdir. Bu metodika kasbiy va shaxsiy o‘sishi uchun o‘quvchilarning o‘z oldiga qo‘ygan vazifalar va o‘zgarishlarga ehtiyojlarini anglash, imkoniyatlarini kengaytirish uchun mo‘ljallangan. U ta’limda, shuningdek, biznesda, shaxslararo munosabatda, oilada, jismoniy sog‘lom bo‘lish kabi hayotning turli sohalarida rejalarni amalga oshirishga yo‘naltirilgan [4]. Kouchingdan foydalanish bilan o‘quvchilar o‘z maqsadlariga juda tez, eng samarali yo‘l va qoniqish olish bilan erishadi. Kouchingning afzalliklari shundaki, u o‘quv faoliyati samaradorligini yaxshilaydi, o‘quvchilarni har tomonlama rivojlantiradi hamda ularni eng yaxshi yo‘llar va metodlar bilan o‘qitadi. Kouching tez o‘qitishni nazarda tutadi, bu jarayon o‘z navbatida: quvonch va qoniqish olib keladi; jamoada o‘zaro munosabat yaxshilanadi; hayot sifati, o‘qishda esa muhit yaxshilanadi; o‘qituvchida ko‘p bo‘sh vaqt mavjud bo‘ladi; ko‘plab kreativ g‘oyalar paydo bo‘ladi; inson resurslari va mahoratidan yaxshi foydalaniladi; o‘quvchilarning oldin aniqlanmagan iqtidorini ochadi va boshqalar [5].

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash joizki, ta’lim o‘qituvchi va o‘quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo‘lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma’lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o‘qituvchi o‘z bilimi, ko‘nikma va malakalarini mashg‘ulotlar vositasida o‘quvchilarga yetkazadi, o‘quvchilar esa uni o‘zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo‘ladi. O‘rganish jarayonida o‘quvchilar o‘zlashtirishning turli ko‘rinishlaridan foydalanishadi, ya’ni o‘zlashtirilayotgan ma’lumotlarni qabul

qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o‘ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o‘quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta’lim va tarbiya masalalari hal etiladi. Ta’limning maqsadi jamiyat ehtiyojiga mos ravishda shakllanadi. Shunday ekan, ta’lim-tarbiya maqsadi mos va mutanosib bo‘lishi kerak. Ilmiy adabiyotlarda ta’limning maqsadi va imkoniyatlaridan to‘g‘ri, aniq, o‘rinli foydalanish, ko‘nikma va malakalarini hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, kommunikativ savodxonlikni oshirish, milliy g‘oyani singdirish, sharqona tarbiyani shakllantirish, shaxsni ma’naviy boyitishdan iboratligi ta’kidlangan. Ta’limiy maqsad asosida o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, og‘zaki va yozma savodxonlikni oshirish, mantiqiy tafakkurni rivojlantirish orqali ularning muloqot madaniyati takomillashtiriladi. Tarbiyaviy maqsad asosida esa ma’naviy, g‘oyaviy, nafosat tarbiyasi beriladi. Til o‘rganish jarayonida xalqning madaniy-axloqiy qadriyatlariga yaqinlashtirish imkoni paydo bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsyepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-sonli Farmoni.
2. Pedagogik texnologiya. N.X.Avliyakov, N.N.Musaeva. –T.: Chopon NMIU, 2012. 90-bet.
3. Xarris D. Kouching: lichnostnyy rost i uspex. –M.: 2004. - 112 s
4. Maksimov V.Ye. Kouching ot A do Ya. Vozmojno vse. - SPb.: Izdatelstvo “Rech”, 2004. - 272 s.